

100
Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı

HAREZMŞAHLAR ve ETRAFINDAKİ DÜNYA

Editorler

Prof. Dr. O. BOZAN – Doç. Dr. M. SAYLIK
Dr. Öğr. Üyesi A. YAZ – Dr. Öğr. Üyesi A. ERTEKİN

HAREZMŞAHLAR ve ETRAFINDAKİ DÜNYA

Editorler
Prof. Dr. Oktay BOZAN
Doç. Dr. Mutlu SAYLIK
Dr. Öğr. Üyesi Arafat YAZ
Dr. Öğr. Üyesi Abdusselam ERTEKİN

EKİN Basım Yayın Değışim
Şeherköy Mah. Cumhuriyet Cad.
Durađ Sok. No: 2 Osmangazi / BURSA
Tel: (0224) 220 16 72 - 223 04 37
Fax: (0224) 223 41 12
info@ekinyayinevi.com

f ekintap.com
i ekintap.com
t ekintap.com

978-625-8637-53-5

HAREZMŞAHLAR VE ETRAFINDAKİ DÜNYA

Editörler

Prof. Dr. Oktay BOZAN

Doç. Dr. Mutlu SAYLIK

Dr. Öğr. Üyesi Arafat YAZ

Dr. Öğr. Üyesi Abdusselam ERTEKİN

E K İ N

Basım Yayın Dağıtım

2024

© 2024 Ekin Yayınevi

Tüm hakları mahfuzdur. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 Sayılı Yasa'nın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan yayınevinin izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, özetlenemez, yayınlanamaz, depolanamaz.

Sertifika No: 48743

ISBN: 978-625-6637-53-5

Sayfa Düzeni / Kapak Tasarımı: Vildan YAVUZ

Baskı ve Cilt:

Stüdyo Star Ajans Ltd. Şti.

Alaaddinbey Mah. 634. Sk.

NİLTİM Ayaz Plaza No: 24

Tel. (0224) 249 33 20

Sertifika No: 48334

Baskı Tarihi: Şubat 2024

EKİN Basım Yayın Dağıtım

Şehreküstü Mah. Cumhuriyet Cad.

Durak Sk. No: 2 Osmangazi / BURSA

Tel .: (0.224) 220 16 72 - 223 04 37

Fax.: (0.224) 223 41 12

e-mail: info@ekinyayinevi.com

www.ekinkitap.com

100

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILI

Her Yazar Kendi Makalesinden Sorumludur.

Silvan Kaymakamlığı ve Silvan Belediyesinin Katkılarıyla Basılmıştır.

SALIBCHILAR XORAZMLIKLAR XUSUSIDA

Rizayev Baxtiyor NAZARBOYEVICH*

ANNOTATSIYA

Oʻrta asrlar davri muhim sahifalaridan boʻlgan salib yurishlari tarixiy adabiyotlarda xochning yarim oyga qarshi kurashi sifatida ifodalanadi. Oʻrta asr Yevropa xronikalari va arab mualliflarining ishlarida bevosita muhim jang sahnalari, toʻqnashuvlar, hukmdor va harbiy qoʻmondonlar muvaffaqiyatlari oʻsha davr ruhida, tarixnavislik tamoyillari asosida, bir tomonlama boʻrttirib koʻrsatiladi.

Salib yurishlari tarixiga bagʻishlangan manbalar tizimli tahlil metodi parametrlari yordamida oʻrganilganida mualliflar nazaridan chetda qolgan va tarixiy reallik mohiyatini yanada oydinlashtirishga xizmat qiladigan jihatlar borligi koʻzga tashlanadi. Chunonchi, salib yurishlari tashkilotchilari tashabbusi bilan tatbiq etilgan, targʻibot-tashviqot tadbirlari aslida dastlab erishilgan muvaffaqiyatlar garovi boʻladi. Teologik nazariya asosida tashkil etilgan yurishlar ommaviy xarakter kasb etib, uyushqoqlik hamda yuqori darajada tashkil etilganligi bilan ajralib turadi.

Biroq, salibchilar magʻlubiyatlari sonini ortib borishi oqibatida gʻoyaviy-psixologik taʼsir oʻtkazishning mazmuni va mexanizmlari oʻzgaradi. Jumladan, Yevropada dastlabki salib yurishlari arafasida qilingan diniy targʻibotlar taʼsirida uygʻongan orzu umidlar puch, xomxayoldan boshqa narsa emas ekanligining guvohi boʻlgan salib yurishi qatnashchilarda din va targʻibotchilarga nisbatan salbiy munosabatning shakllanish xavfini yuzaga keltiradi. Xavfni bartaraf etish hamda urushni gʻalaba bilan yakunlash maqsadida Sharq mamlakatlarida istiqomat qilgan xristianlar hamda Xorazmshohlar haqidagi mish-mish, xabar va rivoyatlar tarqatiladi.

Ushbu maqolada Yevropa aholisi orasida xorazmshohlar xususidagi tassavur va qarashlarni shakllartirgan tarixiy shart-sharoitlar, tashviqotdan koʻzda tutilgan maqsad hamda qoʻlga kiritilgan natijalar tahlil etiladi.

* Buxoro davlat universiteti Jahon tarixi kafedrasida dotsenti tarix fanlari boʻyicha falsafa doktori(PhD)

THE CRUSADERS'S VIEW ABOUT THE KHOREZMIANS

ANNOTATION

The crusades which are one of the essential pages of the period of Middle ages in the historical literature is characterized by the fight of the Cross against the Crescent. The European chronicles of Middle ages and the treatises of the Arabic authors directly exaggeratedly indicate the main fighting arenas, struggles, rulers and victories of military commanders based on the mood of that period, principles of military chronicles, on the precondition of the unilateralism.

When the sources dedicated to the history of crusades are studied with the help of the method of systematic analysis it can be spotted that there some aspects which are serving to the clarification of the essence of the historical reality and those left out of consideration. Thus, propaganda measures implemented at the initiative of the organizers of the crusades will actually be a guarantee of the initially achieved success.

The marches organized on the basis of theological theory acquire a mass character and are distinguished by their organization and high level of organization. However, due to the increasing number of crusader defeats, the content and mechanisms of ideological and psychological influence changed. In particular, the crusade, which witnessed that the dream awakened by the influence of religious propaganda on the eve of the first crusades in Europe, was nothing more than an illusion, caused the participants to develop a negative attitude towards religion and propagandists. In order to eliminate the danger and end the war with victory, rumors, news and stories about the Christians living in Eastern countries and the Khorezmshahs were disseminated.

In the following article the analysis of the historical preconditions, the purpose from the propagations, achieved results which were forming the views and the imaginations about the khorezmshahs among the population of the Europe is considered.

KIRISH

Tarixiy adabiyotlarda o'rta asrlar davri deb ataladigan va G'arbiy Yevropa xristian davlatlari aholisi orasida diniy mutaassiblik avj olib, Rim papalari kuch-qudratga to'lgan vaqtlarda yaqin Sharqdagi Quddus shahrini

musulmonlardan ozod etish, payg'ambar Iso qabrini g'ayridinlardan xalos etish shiori ostida musulmon davlatlariga qarshi salb yurishlari¹ uyushtirilgan. Shuningdek, bu yurishlarning asosan to'rttasi haqida fundamental adabiyotlarda ko'proq ma'lumotlar keltirilib, qolganlari "ko'lami va ahamiyati unchalik katta bo'lmagan" ligi sababli etarli darajada ochib berilmagan.

O'z davrining buyuk davlatlaridan bo'lgan Xorazmshohlar davlatining ham ushbu kurashlarda chetda turmaganligi etarlicha tadqiq etilmagan. Shu boisdan quyida ushbu mavzuga oid ayrim fikr-mulohazalarni keltirib o'tmoqchimiz.

Dunyo siyosiy xaritasida XII asrning ikkinchi yarmi – XIII asr boshlarida ulkan o'zgarishlar sodir bo'lib, musulmon olami G'arbdan salibchilar, Sharqda esa mo'g'ullar hujumiga duchor bo'lgan. Salibchilar Qoraxitoy, Nayman va Mo'g'ullarni musulmonlarga qarshi kurashda o'zlariga ittifoqchi sifatida ko'radilar, ularni xristian diniga e'tiqod qiluvchi "xudojo'y dindoshlar"² deb ataydilar. Sharq xristianlari bilan hamkorlikka urinishlar G'arb o'rta asr xronikalari, solnomalarida o'z aksini topgan. Jumladan, 1141 yildagi Qatvonda sulton Sanjarning Qoraxitoylar bilan bo'lgan jangidagi mag'lubiyati rohib qirol Jon haqidagi afsona uchun asos bo'lgan. Yaqin Sharqda yashayotgan xristianlarda ularga Yevropadan beg'araz "yordam" kelishi g'oyasi ayni shu davrdan shakllana boshlagan³. Masalan, Freyzngenlik Otto xronikasida salibchilarga monarx qirol Jonning yordamga kelishi tufayli Sulton Sanjar mag'lubiyatga uchratilgani talqin etiladi.

Mo'g'ullarning Xorazmshohlar hududiga bostirib kirganligi xabari esa 1220 yili Damietta portida turgan beshinchi salb yurishi ishtirokchilariga avliyo Jon (Muhammad Xorazmshoh) va uning o'g'li qirol Davidlar Bog'dodga hujum qilgan mazmunida etib boradi.

Da'stlab, David obrazi naymanlar davlati etakchisi Kuchluk, Muhammad Xorazmshoh nomlari bilan ham bog'langan⁴. Naymanlar etakchisi Kuchlukning turmush o'rtog'i xristian dinining nestorian yo'nalishiga e'tiqod qilganligi va

¹ Заборов М.А. История крестовых походов в документах и материалах. Учеб. пособие. – М.: Высш. школа, 1977. –С.50.

² Рубрук, Гильом де. Путешествие в восточные страны // Путешествия в восточные страны Плано Карпини и Рубрука. Ред., вступ. статья и прим. Н. П. Шастиной. – М.: Государственное издательство географической литературы, 1957. –С. 133.

³ Hitti P. K. History of the Arabs. London, 1940. –P. 158.

⁴ Хилленбранд К. Крестовые походы. Взгляд с Востока: мусулманская перспектива/пер. с англ. – СПб.: "Издательство "ДИЛЯ", 2008. – С. 510-511.

o'z davlatida musulmonlarga nisbatan diniy ta'qib uyushtirganligi tarixdan yaxshi ma'lum⁵. Ammo, bu siyosat davlat inqirozini tezlashtirgan.

Muhammad Xorazmshohning 1216–1217 yillarda Bog'dod xalifasi Nosirga qarshi harbiy yurish uyushtirishi va alaviylar sektasidan bo'lgan Aloulmulk Termiziyini xalifa deb e'lon qilishi ortidan xristian afsonalarida u avliyo Jon yoki uning o'g'li qirol David timsolida aks ettiriladi. Alaviylar (Shia mazhabdan ajralib chiqqan sekta bo'lib, Muhammad bin Nusayr an–Numayr asos solganligi sababli, sektaning nomi Nusayrilar deb ham atalgan) diniy qarashlarida xristianlik ta'siri yaqqol sezilib, ushbu sektada xoch bayramlari, nasroniy cho'qintirish, Isoni cho'qintirish marosimlari mavjudligi, ularga Muhammad Xorazmshohning homiylik qilishi, hatto, ushbu sekta vakilini xalifa qilib ko'tarishga muvoffaqiyatsiz uringanligi kabi omillar sabab bo'lgan⁶.

Bu kabi afsona va tassavvurlar bir tomondan salbchilarni Sharq tomon intilishlari va harbiy yurishlarini ma'naviy jihatdan shubhasiz ruhlantirgan, Sharqdagi dindosh birodarlar bilan birgalikda musulmonlar ustidan g'alaba qozonishga ishonch uyg'otgan. Ikkinchidan salib yurishlariga ko'ngillilarni jalb etishda afsona va rivoyatlarning tarqalishi ijobiy natija berishiga umid bog'langan.

Yevropalik aholi orasida Plano Karpini, Gilom Rubrukning sayohat xotiralari asosida aholida Sharqda ham xristian diniga e'tiqod qiladigan qirollar mavjudligiga ishonch uyg'ongan. Karpini xotiralarida qirol Ioanni Hindiston qiroli va mo'g'ullar istilosiga qarshi kurashgan qahramon jangchi sifatida ta'riflanadi, Rubruk turk–mo'g'ullardan bo'lgan qoraxitoylar oliy hukmdori unvoni Go'rxonni Konxon deb, uning ma'nosini avliyo Kon shaklida gavdalandiradi. Uning ma'lumotlarida, Konxon o'lgandan so'ng, qoraxitoylar orasida yashaydigan bir Nayman o'zini qirol deb e'lon qilgan. Nestorian mazhabidagi naymanlar uni qirol Ioan deb ataganlar. Ioanning podachi ukasi bo'lib, uning ismi Unk (keroitlar boshlig'i O'ngxon nazarda tutilgan bo'lsa kerak) bo'lgan. U Qoraxitoy tog'lari orasida yashab, keyinchalik mo'g'ullarning keroit va merkit qabilalari hukmdori bo'lgan. Qirol Ioan vafotidan keying, Unk xon deb e'lon qilingan⁷.

⁵ Бартольд В. В. Сочинения // Работы по истории и филологии тюркских и монгольских народов Т–V.– М.: Наука; 1968. –С. 546.

⁶ Ал – Хасан ибн Муса ан – Навбахти. Шиитские секты. Перевод с арабского, исследование и комментарий С. М. Прозорова. – М.: Наука 1973. –С. 223.

⁷ Путешествия в Восточные страны Плано Карпини и Рубрука. Редакция, вступительная статья и примечания Н. П. Шастиной. – М.: Государственное издательство географической литературы, 1957. – С. 41.

Mo'g'ul istilosi davrida, ya'ni XIII asrda Chu vodiysidagi xristian–nestorianlar (nasroniyalar) aholining salmoqli qismini tashkil etgan. 1253 yilda salib yurishi uyushtirgan Fransiya qiroli Lyudovik IX (1226–1270 yy) buyrug'iga ko'ra, Sharqqa yo'l olgan Gilom de Rubruk o'z sayohati davomida Ettisuvning Qoyaliq mavzeidan uch fransuz mili shimoldagi nestorianlar qishlog'ida bo'lganligi, ularning cherkovlariga atrofdagi nestorianlar ibodat uchun kelishilari haqidagi fikrlar keltirilgan⁸. Tarixiy adabiyotlarda, XIV asrda Issiqko'l bo'ylarida ham arman xristian cherkovi faoliyat ko'rsatganligi haqidagi ma'lumotlarni uchratish mumkin⁹.

Mo'g'ullar bilan ittifoq tuzish maqsadida 1248 yili arman podshosi Getum (1226–1270 yy) ning ukasi Sembat xristianlikni targ'ib qilish uchun Samarqand shahriga kelgan. Bu erdagi vaziyat xususida salib yurishlari natijasida vujudga kelgan Kipr qirolligiga yozgan maktubida saratsinlar (evropaliklar tomonidan musulmonlarga nisbatan ishlatilgan atama) ilgari Sharqdagi xristianlarni qay darajada dahshat va qo'rquvda saqlab turgan bo'lsalar, endilikda ularning o'zlari shu kabi dahshat va qo'rquvdan ikki barobar ko'proq tahlikada yashashga majbur bo'layotganliklaridan mamnunligini yashirmay yozib ma'lum qilgan¹⁰.

Salib yurishlari davom etayotgan davrida O'rta Osiyoda bo'lgan Marko Polo Samarqandda xristian dini mazhabidagilarning anchagina salmoqqa ega ekanligini yozib qoldirgan. Ba'zi tarixiy adabiyotlarga ko'ra, ushbu shaharda XIII–XIV asrlarda katoliklarning avliyo Ioann cherkovi faoliyat ko'rsatgan¹¹. Shuningdek, uning ma'lumotlarida Chig'atoyxonning xristian diniga o'tishi va Samarqanddagi xristianlar bundan xursand bo'lib, avliyo Ioann nomidagi cherkov qurishlari haqida yozilgan. Chig'atoyxon vafotidan keyin esa uning jiyani taxtga chiqib, xristianlar va musulmonlar o'rtasidagi ayrim dushmanona kayfiyatdagi harakatlar kuchaygan¹².

⁸ Рубрук, Гильом де. Путешествие в восточные страны // Путешествия в восточные страны Плано Карпини и Рубрука. Ред., вступ. статья и прим. Н. П. Шастиной. – М.: Государственное издательство географической литературы, 1957. –С. 133.

⁹ Бартольд В. В. Отчет о поездке Среднюю Азию с научною целью 1893–1894 гг. // Сочинения. Том IV. – М.: Издательство “Наука”. Главная редакция восточной литературы, 1966. – С. 75.

¹⁰ Бартольд В. В. Еще о христианстве в Средней Азии // Сочинения. Работы по отдельным проблемам истории Средней Азии. Том II, часть 2. – М.: Наука, 1964. –С. 317 с.

¹¹ Религии, распространенные в Центральной Азии (URL: www.orexca.com/rus/religia.shtml).

¹² Книга Марко Поло. Серия: Путешествия. Открытия. Приключения. – Алма-Ата: Наука, 1990. –С. 70.

Mo'g'ullar davri nestorianlari va ularning turmush sharoiti, diniy e'tiqodlari bilan bog'liq fikrlarni 1253 yilda ulug' xon huzuriga sayohat qilgan Gilom de Rubruk yozib qoldirgan. U Oltin O'rda xonligi hududida bo'lganida Botuxon (1236–1255 yy) ning o'g'li Sartaqxon (1255 yilda Jo'ji ulusini boshqargan) nestorian mazhabida ekanligidan xabar topadi. Ammo, Rubruk katolik bo'lganligi sababli nestorian bo'lgan Sartaqning asl xristianlik e'tiqodida ekanligiga ishonmagan¹³.

Xristianlarning Sharqdagi g'alabalari to'g'risidagi xabarlar Rim papalariga Sharq va G'arb cherkovlarini birlashtirish, musulmonlar ustidan to'la g'alaba qozonish uchun mo'g'ullar bilan ittifoq tuzish g'oyasini beradi. Shu nuqtai-nazardan, dastlab Sharqqa 1253 yili Gilom de Rubruk yuborilgan edi. Rubruk xotiralarida sharqdagi xristianlar va xristian diniga homiylik qiluvchi yoki o'zlari xristianlikka e'tiqod qiluvchi mo'g'ul xonzodalari xususidagi ko'plab ma'lumotlar saqlanib qolgan¹⁴. Ushbu mazmundagi elchiliklar keyinchalik ko'plab amalga oshirildi.

Mo'g'ullar davrida davlatning qudratli qabilalaridan biri bo'lgan keraitlar nestorian mazhabiga e'tiqod qilib, ular xristianlikka 1009 yilda o'tgan edilar. O'sha yili 200 ming keraitlar nestorianlikni qabul qilib, ularning xoni o'z nomini Margus (Mark nomining mo'g'ulcha talaffuzi) deb o'zgartirgan¹⁵. Vaholanki, bunga qadar ham kerait qabilasida xristianlik tarqala boshlagan edi. Shuningdek, dastlab davlat ishlarida faoliyat yuritgan uyg'ur amaldorlarining anchagina qismi ham xristianlar edi. 1886 yilda Ettisuv (To'qmoq va Pishpak atroflari)dan XIII–XIV asrlarga oid xristian qabrlari topilgan bo'lib, qabrlarda suriya tilida xristianlik matnlari bitilgan. 1902 yilda esa G'ulja yaqinida nestorian qishlog'ining topilishi arxeologik nuqtai-nazaridan mo'g'ullar istilosi davrida xristianlikka mintaqa aholisining anchagina salmog'i e'tiqod qiluvchi dinlaridan biri bo'lganligini ko'rsatadi¹⁶.

Mo'g'ullar tomonidan vijdon erkinligini e'lon qilinishi hamda islom dini ustunligining yo'qqa chiqarilishi (tarixiy adabiyotlarda Chig'atoyxon islom dinining ashshaddiy dushmani sifatida ta'riflanadi) Sharqda xristianlikning rivoj

¹³ Рубрук, Гильом де. Путешествие в восточные страны // Путешествия в восточные страны Плано Карпини и Рубрука. Ред., вступ. статья и прим. Н. П. Шастиной. – М.: Государственное издательство географической литературы, 1957. – С. 89, 117.

¹⁴ Бартольд В. В. Очерк истории Семиречья // Сочинения. Том II, часть 1. – М.: Издательство восточной литературы, 1963. – С. 61.

¹⁵ Грусс Р. Империя степей. Атилла, Чингиз-хан, Тамерлан. Перевод Х. Хамраева. – Алматы, 2006. – С. 215.

¹⁶ Бартольд В. Христианство в Средней Азии (URL: www.vehi.net/brokgauz/all/111/111054.shtml).

topib borishiga imkon yaratadi. 1289 yilda Rim papasi topshirig‘i bilan Bag‘dodga kelgan katolik mazhabidagi Rikoldo de Monte Kroche nestorian mazhabidagilar orasida yaxshi kutib olingan¹⁷.

Chig‘atoy ulusida Kepakxon (1309; 1318–1326 yy) dan so‘ng qisqa muddat taxtga o‘tirgan Elchigadoy (1326–1329 yy) davrida hozirgi O‘zbekiston hududida katolik mazhabi targ‘iboti boshlanib, ushbu mintaqa aholisi salibchilarga yordam berishiga ishonila boshlangan. V.V.Bartold ma‘lumotlariga ko‘ra, missioner Foma Mangazola mintaqadagi o‘ziga yuklatilgan vazifani bajarib bo‘lgandan so‘ng, 1329 yilda Chig‘atoy ulusini tark etib, Avinonga (Rim papalarining fransuz qirollariga tutqinlik davridagi qarorgohi) qaytgan edi. Ammo, papa Ioann XXII (1316–1334 yy) uni Samarqand episkopi lavozimiga tayinlab, ortga yangi vazifalar yuklatib qaytarib yuborgan¹⁸. Darhaqiqat bu davrda katolik targ‘iboti Markaziy Osiyo mintaqasida muvoffaqiyat qozonib, alohida eparxiyasiga ega bo‘lgan. Shuningdek, 1329 yilda Chig‘atoy ulusining markazi hisoblangan Olmaliqda Ili eparxiyasi tuziladi. Rivoyatlarga ko‘a, kasal shahzodani davolagan rohiblar xon e‘tiborini qozonib, bu erda cherkov qurishga va salmoqli kishilarni cho‘qintirishga muvoffaq bo‘ladilar. Olmaliqqa Rim papasi tomonidan Paskal de Vittoria episkop etib tayinlab yubrilganligi haqida tarixiy adabiyotlarda keltirib o‘tilgan¹⁹[19. –C.208]. Ushbu voqeylik Sharqdagi xristianlarni Papa qo‘l ostida birlashtirish g‘oyasining amaliy harakatlari bo‘lgan.

Xulosa qilib aytganda, salib yurishlari davrida salibchilarda Sharq mamlakatlari haqidagi tassavvurlar boyib bordi. Ushbu tasavvurlarning Sharqdagi xristianlar to‘g‘risidagi afsonaviy qarashlardan, diniy missionerlik darajasiga o‘sib chiqqanligini ko‘rish mumkin. Salibchilar o‘zlariga Sharqdan qirol Jon yoki David timsolida musulmonlarga qarshi harbiy “yordam” etib kelishi to‘g‘risidagi tasavvurlardan, Sharq va G‘arbdagi xristian mazhablarini Rim papalari qo‘l ostida birlashtirish rejasi hamda uni amalga oshirishda ham bir qadar muvoffaqiyatlarga erishganlar. “Xorazmliklar” esa, salibchilarga qarshi muvoffaqiyatli kurash olib borib, islom mamlakatlarini salibchilar xavfidan saqlab qolishga o‘zlarining ulkan hissalarini qo‘shganlar.

¹⁷ Ж.П. Тамерлан / Жан–Поль Ру; пер. с фр. Е. А. Соколова; послесл. В. Л. Егорова; прил. – 4-е изд. – М.: Молодая гвардия, 2007. – С. 208.

¹⁸ Бартольд В. В. Очерк истории Семиречья // Сочинения. Том II, часть 1. – М.: Издательство восточной литературы, 1963. – С. 76.

¹⁹ Ру Ж.–П. Тамерлан / Жан–Поль Ру; пер. с фр. Е. А. Соколова; послесл. В. Л. Егорова; прил. – 4-е изд. – М.: Молодая гвардия, 2007. – С. 208.

Foydalanilgan Adabiyotlar Ro'yxati

1. Заборов М.А. История крестовых походов в документах и материалах. Учеб. пособие. – М.: Высш. школа, 1977. – 272 с.
2. Рубрук, Гильом де. Путешествие в восточные страны // Путешествия в восточные страны Плано Карпини и Рубрука. Ред., вступ. статья и прим. Н. П. Шастиной. – М.: Государственное издательство географической литературы, 1957. – 270 с.
3. Hitti P. K. History of the Arabs. London, 1940. – p. 674.
4. Хилленбранд К. Крестовые походы. Взгляд с Востока: мусулманская преспективо/пер. с англ. – СПб.: "Издательство "ДИЛЯ", 2008. – 672 с.
5. Бартольд В. В. Сочинения // Работы по истории и филологии тюркских и монгольских народов Т – V. – М.: Наука; 1968. – 546 с.
6. Ал – Хасан ибн Муса ан – Навбахти. Шиитские секты. Перевод с арабского, исследование и комментарий С. М. Прозорова. – М.: Наука 1973. – 223 с.
7. Путешествия в Восточные страны Плано Карпини и Рубрука. Редакция, вступительная статья и примечания Н. П. Шастиной. – М.: Государственная издательство географической литературы, 1957. – С. 41.
8. Рубрук, Гильом де. Путешествие в восточные страны // Путешествия в восточные страны Плано Карпини и Рубрука. Ред., вступ. статья и прим. Н. П. Шастиной. – М.: Государственное издательство географической литературы, 1957. – 270 с.
9. Бартольд В. В. Отчет о поездке Среднюю Азию с научной целью 1893–1894 гг. // Сочинения. Том IV. – М.: Издательство "Наука". Главная редакция восточной литературы, 1966. – С. 75.
10. Бартольд В. В. Еще о христианстве в Средней Азии // Сочинения. Работы по отдельным проблемам истории Средней Азии. Том II, часть 2. – М.: Наука, 1964. – 657 с.
11. Религии, распространенные в Центральной Азии (URL: www.orexca.com/rus/religia.shtml).
12. Книга Марко Поло. Серия: Путешествия. Открытия. Приключения. – Алма-Ата: Наука, 1990. – 352 с.
13. Рубрук, Гильом де. Путешествие в восточные страны // Путешествия в восточные страны Плано Карпини и Рубрука. Ред., вступ. статья и прим. Н. П. Шастиной. – М.: Государственное издательство географической литературы, 1957. – 270 с.
14. Бартольд В. В. Очерк истории Семиречья // Сочинения. Том II, часть 1. – М.: Издательство восточной литературы, 1963. – С. 61.
15. Груссе Р. Империя степей. Атилла, Чингиз–хан, Тамерлан. Перевод Х. Хамраева. – Алматы, 2006. – С. 215.
16. Бартольд В. Христианство в Средней Азии (URL: www.vehi.net/brokgauz/all/111/111054.shtml).
17. Ж.П. Тамерлан / Жан–Поль Ру; пер. с фр. Е. А. Соколова; послесл. В. Л. Егорова; прил. – 4–е изд. – М.: Молодая гвардия, 2007. – С. 208.
18. Бартольд В. В. Очерк истории Семиречья // Сочинения. Том II, часть 1. – М.: Издательство восточной литературы, 1963. – С. 76.
19. Ру Ж.–П. Тамерлан / Жан–Поль Ру; пер. с фр. Е. А. Соколова; послесл. В. Л. Егорова; прил. – 4–е изд. – М.: Молодая гвардия, 2007. – С. 208.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	v
TAKDİM	vii
TAKDİM	ix
HAREZM COĞRAFYASI VE ADININ MENŞEİ	1
<i>Mustafa KÖKSAL</i>	
ERKEN İSLAMÎ DÖNEMDE (93-205/712-821) HÂREZM'DE YEREL YÖNETİM	15
<i>Aykut ÖZBAYRAKTAR</i>	
ALTUNTAŞOĞLU HARUN'UN GAZNELİ POLİTİKASI VE SELÇUKLULAR	31
<i>Cihan PİYADEOĞLU</i>	
XORAZMSHOHLAR VA DASHT KO'CHMANCHI QABILALARINING TASHQI ALOQALARI TARIXI SAHIFASIDAN AYRIM MULOHAZALAR	43
<i>Yusupov Axmedjon SHONAZAROVICH</i>	
HÂREZMŞÂHLAR-GÛRLULAR SİYASÎ MÜNASEBETLERİ	53
<i>Sena SARAÇ</i>	
XORAZMSHOH ALOVUDDIN MUHAMMADNING MUDOFAA STRATEGİYASIGA OID BA'ZI BIR MULOHAZALAR	73
<i>Umarjon XO'JAMURATOV</i>	
HARİZMŞAH ALAADDİN MUHAMMED ZAMANINDA (1200-1220) HARİZŞAHLAR DEVLETİNİ YIKIMA GÖTÜREN İÇ VE DIŞ GELİŞMELER	81
<i>Mehmet Ali ÇAKMAK</i>	
"XORAZMLIKLAR"NING SALIB YURISHLARIGA QARSHI KURASHDAGI FAOLİYATI	99
<i>Orziyev Mahmud ZAYNIYEVICH</i>	
SALIBCHILAR XORAZMLIKLAR XUSUSIDA	109
<i>Rizayev Baxtiyor NAZARBOYEVICH</i>	
MOĞOL İSTİLASINDA HÂRİZMŞAHLARIN ROLÜ	117
<i>Mevlüt GÜNLER - Asena DAĞLI</i>	
HAREZMŞAH-MOĞOL İLİŞKİLERİ VE OTRAR ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER	139
<i>Muhammet Beşir AŞAN</i>	

MOĞOLLARIN GÜRGENÇ SEFERİ	157
<i>Yasemin KAYA</i>	
TRABZON RUM DEVLETİ VE HÂREZMŞAH DEVLETİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER	169
<i>Coşkun ERDOĞAN</i>	
“XORAZMLIKLAR” VA ULARNING MUSULMON DAVLATLARI BILAN MUNOSABATLARI	185
<i>Ergashev Jahongir YUNUS UGLI</i>	
EYYÛBÎLER İLE HÂREZMLİLER ARASINDAKİ İTTİFAKLAR VE İŞBİRLİKLERİ	195
<i>Yunus Emre AYDIN</i>	
SULTON JALOLIDDIN XORAZMSHOHNING HINDISTON HUDUDLARIDAGI FAOLİYATI XUSUSIDA	215
<i>Latipov Jasur LAZIZ O'G'LI - Shodiyeva Shahlo SOLIYEVNA</i>	
İSMAILİLER VE HARİZMŞAHLAR ARASINDA DİPLOMATİK GÖRÜŞMELER	227
<i>Ayşe Atıcı ARAYANCAN</i>	
YASSIÇİMEN SAVAŞI SONRASI SULTAN I. ALÂEDDİN KEYKUBÂD'IN HAREZMLİ POLİTİKASI	245
<i>Mahmut DEMİR245</i>	
SİBT İBNÜ'L-CEVZÎ'NİN MİRÂTÜ'Z-ZAMÂN FÎ TÂRİHİ'L-A'YÂN ADLI ESERİNDE HAREZMŞAHLAR	267
<i>Arafat YAZ</i>	
CELALEDDİN MENGÜBERDİ'NİN AKRABASI MOĞOLLARI YENEN HARZEMŞAHLI BİR MEMLÛK SULTANI KUTUZ'UN KÖKENİ HAKKINDA BAZI TESPİTLER.....	309
<i>Altan ÇETİN</i>	
KONGRATLI SOFİ HANEDANININ HAREZM HÂKİMİYETİ VE TİMURLULAR İLE MÜCADELESİ	329
<i>Ensar MACİT - Aslıhan AYDIN</i>	
YAQIN SHARQDA “XORAZMLIKLAR”NING SIYOSİY KUCH SIFATIDA TUGATILISHI VA TARIXIY TAQDIRI XUSUSIDA.....	345
<i>Majidov Jo'rabek JALILOVICH</i>	
RUSLARIN TÜRKİSTAN'I İŞGALİ DÖNEMİNDE OSMANLI DEVLETİ-BUHARA EMİRLİĞİ İLİŞKİLERİ	355
<i>Abdusselam ERTEKİN - Abdullah CENGİZ</i>	
SULTAN II. ABDÛLHAMİD DÖNEMİ TÜRKİSTAN POLİTİKALARINDA ÖZBEK HACILAR VE MUHACİRLER	385
<i>Ali Fuat ÖRENÇ</i>	